

*View Over the Balkan Peninsula
Поглед над Балканите*

ИВАН ТОДОРОВ ПУЛИЕВ (ГОРАН) МЕЖДУ ИСТОРИОГРАФСКАТА НЕДОСТАТЪЧНОСТ, ПОДЦЕНЯВАНЕТО И СТИГМАТИЗИРАНЕТО

Ивайло Найденов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Резюме. Статията има за цел да представи живота и най-вече търговската дейност на Иван Тодоров Пулиев (Горан). Засегнат е проблемът за отношенията му с Евлоги Георгиев и брат му Никола Т. Пулиев. Анализираните извори за делата на Иван Т. Пулиев ми дават основание да заключа, че той е една противоречива и интересна личност, оставила трайна дия в историята на Българското възрождение.

Keywords: Ivan Todorov Puliev (Goran), historiography, underestimation, stigma, mercantile activities, mercantile acumen

Много е писано за стопанската и обществената дейност на Евлоги и Христо Георгиеви¹⁾. Не така стои въпросът с техните роднини и съдружници Пулиеви. На практика, не разполагаме със самостоятелно проучване, което да хвърля повече светлина върху стопанската и обществената активност на „трите поколения“²⁾ Пулиеви. Тази оценка е валидна за Иван Тодоров Пулиев³⁾. Наистина, съществуват някои публикации, даващи най-обща представа за него и семейството му⁴⁾, но два факта правят впечатление. Първо, липсва детайлно изследване на търговската му дейност. Второ, тази историографска недостатъчност е заменена от тенденцията за неговото подценяване като предприемач и дори стигматизирането му поради конфликта с Евлоги Георгиев по финансови дела.

Целта, която си поставям в настоящия текст, е да представя предприемаческите дела на Иван Т. Пулиев. С оглед на това, че широката публика не е запозната с генеалогичните връзки в голямата Пулиева фамилия, ще изтъкна някои основни моменти в тази връзка.

Конкретните задачи, които си поставям, са следните. Първо, да изясня въпроса за това кога и какъв капитал е влагал Иван Т. Пулиев в съдружието „Пулиеви-Георгиеви“. Второ, какви са били задълженията му в началото на функционирането на фирмата по силата на договора от 1.01.1839

г., както и по-късно. На трето място – особено интересна е идеята му за разширяването на периметъра на дейност на дружеството в региона на Серес, както и тази за „поставянето“ на доверен човек в Цариград. Четвърто, любопитни са отношенията му с Евлоги Георгиев и брат му Никола Т. Пулиев.

Фамилията Пулиеви води началото си от Полихрон, живял в с. Арбанаси, Търновско. Вероятно в края на XVII или в началото на XVIII в. се преселват в Карлово⁵⁾. Твърди се, че наследниците на Полихрон – Димитър и Никола Полихронови (Пулиеви), се занимавали с търговия⁶⁾. Макар че не успях да открия подобни сведения, е възможно да се допусне, че посочените личности са били търговци⁷⁾. Средният от синовете на Никола Полихронов (Пулиев) – Тодор, се оженил за Мария Недева (Нектариева) от Сопот⁸⁾. От този брак се родили 6 деца – четирима снове (Христо, Димитър, Никола и Иван) и две дъщери (Евдокия и Нешка Т. Пулиеви)⁹⁾. Три от децата – Христо, Никола и Иван, търгували дълги години със своите роднини Евлоги и Христо Георгиеви – наследници на Евдокия Т. Пулиева и Георги Недев от с. Митиризово, Пловдивско¹⁰⁾.

Подобно на по-големите си братя – Христо и Никола, Иван избрал за свое професионално поприще търговията. Какво е известно за тази личност до момента, в който се включва в дейността на фирмата „Пулиеви-Георгиеви“? Иван бил роден на 9 май 1820 г. в Карлово и починал през 1899 г. в София¹¹⁾. Не се знае много за живота му в периода 1820 – 1839 г. Вероятно е учил при Райно Попович в Карлово¹²⁾. Фактът, че е написал брошура на гръцки език, в която защитава своята гледна точка по финансовия си спор с Евлоги Георгиев¹³⁾, е доказателство, че подобно на братята си е владеел споменатия език – широко използван в търговията през XVIII – XIX в.¹⁴⁾ Все в този ред на мисли, трябва да се изтъкне, че Евлоги е записал в своя тефтер, че е закупил през декември 1839 г. два тома „География“ за Иван Т. Пулиев¹⁵⁾. Тази податка е важна, защото *„географията е една от основните природонаучни и обществени дисциплини, чрез които търговските знания достигат до българското училище още през първата половина на XIX в.“*¹⁶⁾ В подобни съчинения начинаещият предприемач би могъл да намери ценна информация за държави и градове, панаири, стоки и пр. сведения¹⁷⁾, които биха му помогнали и биха го улеснили в начинанията му.

Интересен е фактът, че същата личност променила фамилното си име на Горан (ов), т. е. човек *„от гората“* (който няма семейство). За това свидетелства една дописка, отпечатана в „Цариградски вестник“ в началото на 1859 г., където се посочва, че Иван Т. Пулиев занаятчиц сцал да се подписва *„Ив. Т. Горанъ“*¹⁸⁾. Според внучката на Ел. Караминкова – Елисавета Караминкова-Коледарова, Иван Т. Пулиев дори заявил, че няма семейство и е *„от гора“*, защото бил лъган от Евлоги Георгиев по финансови въпроси¹⁹⁾.

През 1845 г. се оженил за съгражданката си Неда Папазоглу, чийто баща – Хитю Папазоглу, бил златар и сарафин. Въртял търговия с розово масло²⁰⁾. Не е пресилено да се каже, че в случая става дума за сродяване, подтикнато от финансови съображения. Чрез подобен брак биха могли да се установят и поддържат търговски контакти, да се наследи опит, да се запазят професионални тайни²¹⁾. Имайки предвид произхода на Иван Т. Пулиев – това, че баща му, а вероятно и неговите предци, са се занимавали с търговия²²⁾, не бива да ни учудва въпросното решение.

Неда Папазоглу и Иван Т. Пулиев имали 10 деца, някои от които починали рано. Само 3 от 10-те деца оставили потомство – Богдан, Елисавета и Мария Горанови²³⁾.

Както посочих, в историографията Иван Т. Пулиев твърде често е подценяван. Например П. Чолов го характеризира като „бедния роднина“ във фирмата²⁴⁾. Може би вложеният от Иван капитал в съдружието „Пулиеви-Георгиеви“ доказва това твърдение. В запис под дата 1 януари 1843 г. в един от тефтерите на Пулиеви е посочено, че е вложен следният капитал – 287 600 гр., от които 117 000 са на Христо Пулиев, 70 000 – на Никола Т. Пулиев, а Иван Т. Пулиев вложил 23 000 гр., т.е. 8%. Евлоги и Христо Георгиеви участвали с общо 77 600 гр.²⁵⁾ Една година по-късно Иван вложил 36 000 гр. (общ капитал – 351 000 гр.)²⁶⁾, т.е. 10.3%. През 1852 г. вложил 30 785 (общ капитал – 1 355 000 гр.)²⁷⁾, т.е. 2.3%. Разполагаме също така със сведения, че през 1858 г. общият капитал на дружеството бил 5 269 818 гр., а Иван е участвал с 98 998 гр.²⁸⁾, т.е. 1.9%. От така приведената информация може да се заключи, че участието му е било скромно – вложените средства варират от 1.9 до 10.3%, но в случая ще бъде по-интересно да се отиде отвъд сухите цифри и да се проследи конкретната му търговска активност. Ще се опитам да направя това на фона на историографската оценка, според която се е занимавал с търговия, но „не е могъл да се примири с неуспехите си в търговията и с бързото преуспяване на племенниците си Евлогий и Христо Георгиеви като търговци и банкери“²⁹⁾. Нещо повече, Иван Т. Пулиев е характеризиран като амбициозна личност, която не е могла „да се разгърне в търговските си начинания **дори като своите братя**“ [Курсивът е мой. — И.Н.]³⁰⁾. Какво знаем за живота и дейността му отгук насетне и релевантна ли е тази твърде едностранчива оценка?

Прави впечатление, че Иван Т. Пулиев се споменава по-рядко в счетоводната документация от 40-те и 50-те години на XIX в.³¹⁾ Това, както и фактът, че самият той отбелязва, че е изпълнявал функцията на *секретар* (γραμματεὺς) в съдружието през 1845 г.³²⁾, ме кара да мисля, че е играел много по-малка, спомагателна роля във фирмата за разлика от своите по-големи братя. Неслучайно в брошурата, издадена през 1871 г. на гръцки език, говори за Хр. Т. Пулиев като „опитен и общ/генерален директор/управител“, а „останалите“ (т.е. Никола Т. Пулиев и братя Георгиеви) характеризира като „подуправители“³³⁾.

На следващо място трябва да се има предвид, че въпросната позиция, която заемал по това време Иван, е била повече от необходима за всеки, който е искал да превърне търговията в свое професионално поприще. В този смисъл, Иван Т. Пулиев, а и много други български предприемачи, следват един познат модел³⁴⁾. Ще посоча следния пример, който, смятам, е достатъчно красноречив. В своите „Фамилиарни бележки“ русенският търговец и общественик Костаки Маринович отбелязва, че Рали Мавриди му е възложил да помага за писането на тефтерите. Освен това Костаки е изпълнявал и други задължения: ходел е на пристанището, митниците, „магазините“, поставял е марки на стоките, закупувани от Рали х. Мавриди, товарел ги е на кораби и т.н.³⁵⁾

През първоначалния период на функциониране на фирмата (1839 – 1841 г.) Пулиеви не били напълно установени в Българско. Иван Т. Пулиев е пребивавал във Влашко и е помагал на брат си Никола. Едва след 1841 г. Георгиеви поели щафетата на търговските дела в Галац и Букурещ, а Никола се „затворил“ в Карлово при брат си Христо. От този момент насетне Пулиеви отговаряли за закупуването на различни стоки и изпращането им на север от Дунава³⁶⁾.

В договора, подписан между Хр. и Н. Т. Пулиеви и Е. Георгиев на 1.01.1839 г., неслучайно е посочено, че „*Николай Пулиев ще да има в Галац за слуга Ивана брата своего*“, чието възнаграждение възлиза на 500 турски гр.³⁷⁾ Тези, а и други податки, оборват твърдението в литературата, че Иван Т. Пулиев „*никога не е работил с братята си Никола и Христо Пулиеви*“³⁸⁾.

Информацията е оскъдна и разпръсната, но все пак дава някаква представа за първоначалните стъпки на Иван Т. Пулиев на търговското поприще. В края на 1839 г. Иван Пулиев известява Евлоги, че е писал на някой си Атанасиос Д. в Браила, който му отговорил, че „*ни са пристигнали и още мещините*“³⁹⁾. Малко по-късно – в началото на януари 1840 г., Иван съобщава на Евлоги, че ако намери някой „*мющориа за мещини*“ и успее да спазари, ще му съобщи⁴⁰⁾. Освен това го моли „*да ми направите 1 печат по срет само главните слова I.Θ. Π. а на около цели думите Ioан Θ. Пульовичъ...*“⁴¹⁾. Очевидно е желанието му да се занимава с търговия, поради което му е бил необходим и въпросният печат, за да заяви своето място сред търговското съсловие⁴²⁾.

В няколко отделни писма, отнасящи се до май 1841 г. и вероятно писани от Иван Т. Пулиев, пребиваващ в Галац, става дума за восък, ориз, сахтияни (черни, бели и жълти)⁴³⁾. Внимателният прочит на тези писма, както и на писаните от Евлоги и адресирани до Никола Т. Пулиев, показва, че Иван е имал помощна роля в съдружието. Фактът, че в интервала септември – декември 1839 г. са изпратени 13 писма до Никола и само едно писмо до Иван в Галац, е повече от показателен⁴⁴⁾. Само в случаите, когато брат му Никола е отсъствал от Галац, Иван го е замествал⁴⁵⁾. „Героят“ на настоящия текст, на свой ред, е наставлявал по-младия и неопитен в търговията Христо Георгиев. Така например в писмо от 19 май 1841 г. Иван посочва, че брат му Никола е пристиг-

нал „и казува да ви пиша последните“⁴⁶⁾, след което съветва адресата Христо Георгиев да продаде въска и „с първо“ да пише „на Сицов ако има наш урис, да испратите и за тука до 120 чов. урис“⁴⁷⁾. Разменената кореспонденция показва нагледно как е функционирало съдружието и каква е ролята на постоянното циркулиране на информация за успешния „алъш-вериш“⁴⁸⁾.

По-късно, през август 1841 г., чрез верните „приятели“ в Свищов „Боро Ненович и Др.“ са изпратени до Карлово монети, от които Хр. Пулиев е трябвало да мине на „хесапа“ на Иван Т. Пулиев в турски гроша 4235⁴⁹⁾. Не след дълго Иван Пулиев тръгнал за българските земи през Свищов, поради което Евлоги заявява на Хр. Т. Пулиев в Карлово: „Г. Иван трагна на 22... за тамо, от когото ще са научите потребните“⁵⁰⁾. Иван не е бил напълно установен в Галац през този период и често е пътувал – практика, характерна и за други търговци през епохата⁵¹⁾. Мобилността му проличава от следната информация, съдържаща се в писмо от края на 1841 г.: „Г. Иванна Т. Пулиоглу **недейте** **провожда сега и да доди зимно време нема кому да продава. От стока** **та каквото остана** **ще я остава на Г. Варсама (?) и Г. Никола П. Пулиоглу**“⁵²⁾ (курсивът е мой – И.Н.).

В края на септември 1841 г. Иван вероятно отново е бил в Карлово⁵³⁾, както и през май 1842 г.⁵⁴⁾. Автентичните документални свидетелства подсказват, че този представител на Пулиевата фамилия дейно е помагал на братята си, пребивавайки в Карлово. Така например осведомява своя роднина Христо Георгиев, вече установил се в Букурещ, че „Г. Никола е на Филибе за ориз, ни пише зел ли е, но каквото слушам ще да вземе. Г. Христо утиди на 27 прошлаго на Сливян за аби...“⁵⁵⁾. Видно е, че по-възрастните и опитни в търговските дела братя Христо и Никола Т. Пулиеви са натоварени със задачата бързо да закупват дадените стоки, а от своя страна, Иван е приемал въпросните артикули в Карлово и ги е препращал към Влашко и Молдова⁵⁶⁾. Освен това трябва да се има предвид, че от този момент насетне Пулиеви разширили периметъра на своята дейност, „вербувайки“ свои доверени партньори не само в Сливен, но и в много други селища из Българско⁵⁷⁾.

Дейността на Иван Пулиев е намерила отражение в по-ранните тефтери, запазени във ф. 34к в НА-БАН и ф. 7 в БИА-НБКМ. Записите се отнасят за времето 1840 – 1841 г., когато Иван е пребивавал в Галац и в тях се споменават гъонове, каплами, мешини и пари, които са му давани или такива, които е събирал от различни контрагенти⁵⁸⁾.

Ангажиментите на представителя на Пулиевата фамилия проличават в счетоводната документация за следващите години (1843 – 1845). Споменават се суми, които са му давани и които той е изплащал на различни лица в Пловдив и Пазарджик във връзка със закупуването на стока и пр. информация⁵⁹⁾. Ще посоча някои примери. През април 1843 г. е приел да носи в Пловдив 11 311 гр.⁶⁰⁾ Малко по-късно, през юли 1843 г., е занесъл пак там сумата от 11 865 гр.⁶¹⁾ През

есента на същата 1843 г. Христо Т. Пулиев е броил отново в Пловдив чрез Иван Т. Пулиев „за опцото“ 10 675 гр.⁶²⁾ В запис под дата 28 април 1844 г. се посочва, че е „костисал“ отново в Пловдив 142 гр.⁶³⁾ Любопитни са записите, в които става дума за купен ориз от контрагенти в Пловдив и Пазарджик⁶⁴⁾. Някъде педантично се споменават похарчените пари за „ходенето по вън“, ядене, връзване на чувалите и пр., което е пример за строга отчетност и модерна търговска дейност, при която всеки грош е осчетоводяван. Например в няколко записа, отнасящи се до есента на 1844 г., се посочва: „Копихъ чрезъ Г. Иоанна Т. орис от разни продавачи у Пазарджик“. Общото количество е 860 кг на обща стойност 14 723 гр. и 30 пари⁶⁵⁾. Упоменато е също: „Да са увери Г. Иоаннъ Т.П. за колкото броилъ у Филибе и Пазарджикъ за опцото“ 40 862 гр. и 30 пари⁶⁶⁾. Сумата, дадена за чували, дамги, аконто, „него си“, т.е. за Иван Т. Пулиев, е 1010 гр. и 20 пари⁶⁷⁾.

Любопитна е следната информация: „Да се удолжи Г. Иоаннъ Т. П. за колкото собралъ у Филибе от Мииз Хасана чрез Х. Молоолу, Х. Смаила, Мостафа Калфа“. Посочва се също лихвата и азиото (ажито – разликата, която се плаща при размяна на пари), като числото е 5421 гр. и 21 пари⁶⁸⁾. Цитираните, а и много други податки, опровергават едно становище, изказано в българската историография, според което турците не се занимавали със занаяти и търговия⁶⁹⁾. Очевидно е, че подобно на баща си Теодор⁷⁰⁾, Христо, Никола и Иван Пулиеви били постоянно в досег с мюсюлмани, вършейки своите ежедневни търговски дела.

Тези, а и много други подобни сведения, разпръснати в търговските тефтери, подсказват, че по това време Пулиеви вече са се намирали в Карлово, а техните роднини и съдружници – в Галац и Букурещ. Очевидно е, че както по-големите братя на Иван – Христо и Никола, така и той самият били натоварени със задачата да пазарят стока и да я изпращат за стратегически важните пунктове на търговия, където техните сродници се установили малко по-рано. От посочените примери става ясно, че Иван най-често е пътувал до Пловдив и Пазарджик, но съществува информация за това, че през есента на 1845 г. е донесъл от Свищов 8776 гр. В същия запис се посочва „да са удолжи Г. Иван Т. П. за колкото събрал от Г. Хр. П. и Др. у Свищов 8470 и от Теодор Кунов у Лович 70 гр.“⁷¹⁾. Във въпросния запис става дума за верните на Пулиеви „приятели“ Христо Попович и дружина и Теодор Кунчев, които живеели в две много важни за функционирането на съдружието „Пулиеви-Георгиеви“ селища – Свищов и Ловеч⁷²⁾.

Всички посочени примери показват, че Иван Пулиев е работил със своите братя през споменатия период. Неговото име не се споменава в документите толкова често, колкото тези на Христо и Никола, което се дължи на по-малката му роля в съдружието. Все пак обаче в интерес на научната етика би било коректно да се посочи тази му активност.

През 1845 г. Иван е участвал в съдружието, след което го напуснал, въпреки че братята му много настоявали да не напуска⁷³⁾. През 1851 г. отново се върнал във фирмата „Пулиев-Георгиеви“⁷⁴⁾. Интересно е да се отбележи, че в навечерието на Кримската война (1853 – 1856), както самият Иван свидетелства, се включил в дружеството **„по искане на Г-н Евлоги без да се договорим за моето възнаграждение, тогава той в морално отношение управляваше дружеството“** (курсивът е мой – И.Н.)⁷⁵⁾. Въпросният откъс е интересен с оглед на факта, че ако до Кримската война водеща е била ролята на Пулиев – и най-вече на по-опитния Христо Т. Пулиев, то след неговата смърт – към 1853 г., инициативата преминала у техните сродници. По-нататък Иван посочва, че по същото това време е намерил бележка, според която му е определена за възнаграждение годишната печалба от 15 хил. гр. за неговата работа в продължение на 6 месеца. Нещо, което не го е удовлетворило, но тъй като сега моментът не е бил подходящ да изрази своето недоволство, си замълчал⁷⁶⁾.

Когато става дума за мениджърските компетенции на Иван, трябва да се посочи ценната информация, която той споделя в своята брошура. Според счетоводната документация, която е прегледал, печалбата на магазина под ръководството на Евлоги през изминалите 8 години е била от 30 до 40 хил. гр.⁷⁷⁾ Освен това посочва, че в края на 1852 г. е трябвало да направи сметка за изтичащата година, която да послужи на Евлоги – по това време в Карлово, за да може последният да изготви годишната равностетка на съдружието. Според сметката печалбата **„стигаше до 70 хил. гр. в продължение на 8 – 9 месеца. Всеки месец е било толкова в периода, когато аз бях управлявал магазина“** (курсивът е мой – И.Н.)⁷⁸⁾. Ако се доверим на тези сведения, бихме могли да характеризираме Иван като един кадърен предприемач с нюх за работа, което намира израз в големите печалби. Тук, разбира се, веднага може да се възрази, че текстът е дълбоко пристрастен и отразява позицията на „засегнатата“ страна в спора. Все пак смятам, че тези твърдения (макар и преувеличени в известен смисъл) намират потвърждение в запазената кореспонденция. По-нататък се посочва, че войната е започнала, а Иван е намерил случай да попита Евлоги за мястото му в съдружието. В този момент изтъкнал довода, че не е доволен от въпросните 15 хил. гр., които му се отпускат като „полза“ за една година⁷⁹⁾. Евлоги го уверил, че няма да го онеправдае и че трябва да има търпение⁸⁰⁾.

Поради военните действия Евлоги позволил на Иван да се върне при децата си отгатък Дунава. В тази ситуация Високата порта затворила реката и синът на Теодор Пулиев останал без работа до февруари 1854 г., **„когато предвидихме няколко стоки, които съпроводиш и насочих през Сърбия и Мала Влахия за нашия магазин в Букурещ“**⁸¹⁾. Иван Т. Пулиев също посочва, че: **„След това, когато тръгна работата, пътувах където обстоятелствата**

го изискваха, до лятото на 1856 г., когато дойдох тук. Останах за работата на дружеството в Браила до 1857 г.“ (курсивът е мой – И.Н.)⁸². След това сменил Евлоги в Галац, защото братът на Христо Георгиев е трябвало да отиде в Карлово⁸³, за да приключи 6-годишните общи сметки⁸⁴. Въпросните податки трябва да бъдат съпоставяни с информацията в кореспонденцията – нещо, за което ще стане дума по-долу, но е видно, че след 1851 г. Иван не е установен в Карлово, а постоянно е пътувал, вършейки една или друга задача.

Какво научаваме от запазените писма? Както личи от **таблица 1**, най-много са тези, разменени между Христо Георгиев и Иван Т. Пулиев – 50 писма, т.е. 52. 63% за периода април 1852 – февруари 1853 г. Тази висока бройка, а и съдържанието им, показват, че по това време най-малкият син на Теодор Пулиев се е ползвал с доверието на Георгиеви и е натрупал ценен опит в предприемаческите дела. Така например в писмо от 14 април 1852 г. Георгиеви отбелязват на Пулиеви: „Бехте ми писали временно, чи Г. Иванчо нашъ са приима с драго сърце да слогува на съдружеството, дето са нареди. Сега ни е нужен един човекъ за Галацъ и разсъдихме за по-добро да дойди той...“⁸⁵. Това изречение потвърждава твърдението, че ценени търговски партньори през Възраждането са родствениците⁸⁶. Друг е въпросът, че доверието между роднините понякога може да бъде сериозно разклатено заради партньорски взаимоотношения – нещо, което личи от конфликта между Евлоги и Иван. В писмата, разменени между Хр. Георгиев и И. Пулиев, става въпрос за това каква стока да се изпрати за Букурещ или да се приеме в Галац, за размяна на пари, за това кой търговец с какви артикули разполага, на каква цена ги предлага и пр. Преписката е съпътствана не само от съвети и наставления, но и от критика по един или друг повод⁸⁷.

Интересно е, че Иван е желал да открие свой магазин, но Христо Георгиев го съветва да изчака да се завърне брат му Евлоги и с него да говори по този въпрос⁸⁸, което свидетелства за подчинената роля, която Иван е имал в съдружието. Показателни, в този смисъл, са следните думи: „Колкото за магазина дету искате да земите, то сега не бива да направите догде ни са завърни братъ ми, **виа можи и да имате за сичко праву дету ми пишите, но требова сега да имате търпение и да са трудите колкото можите по-добре да си вършите работата, така както е наредил брат ми**“⁸⁹ (курсивът е мой – И.Н.). Може би този откъс също потвърждава по-горе изказаната теза, че в навечерието и по време на Кримската война Георгиеви се превръщат във водещите съдружници във фирмата „Пулиеви-Георгиеви“.

Малко на брой, но особено интересни са писмата, писани от Иван Т. Пулиев, които се отнасят за времето 1852 – 1858 г. Както личи от обобщената в **таблица 2** информация, през този период Иван е отправил общо

54 писма до своите роднини в Галац и Букурещ⁹⁰⁾. Кореспонденцията за някои години е твърде малко, което изправя изследователя пред сериозно предизвикателство. Може да се предположи, че са били писани и други писма, които са изгубени или унищожени. Все пак обаче това е документалното наследство, с което разполагаме. В този смисъл, изводите, които ще последват, не могат да претендират за категоричност, но дават известна представа за търговската му дейност. Първият извод, който може да се направи, е, че подобно на други търговци през епохата Иван Т. Пулиев е бил изключително мобилен – откриваме го в Галац, Свищов, Кладово, Турно-Северин, Неготин, Пазарджик, Свищов, Браила и Серес⁹¹⁾. Пребивайки в Галац например, Иван непрекъснато кореспондира с Хр. Георгиев, обменяйки информация за една или друга сделка, за различни стоки и пр.⁹²⁾ Ще посоча само един пример, който е достатъчно показателен за съобразителността на личността, която е във фокуса на настоящия текст. В писмо от есента на 1852 г. отбелязва на Христо Георгиев, че много го е яд за това, че свищовските „приятели“ не му съобщават с всеки параход „кога и колко и чии оризи са испратили за тука, и колко подобно готвят да изпратат“⁹³⁾. Иван се нуждае от тази жизненоважна информация за всеки предприемач, защото счита, че „нашенците колкото да донесат като немаат европейците, и ако са затвори Дунавът, можим го прода с ползна цена“⁹⁴⁾. Представителят на Пулиевата фамилия е категоричен, че „нашенците немаат мога да донесат повече и най-много до 400 чов. За това каквото видите благословно явете ми“⁹⁵⁾. Очевидно е, че Иван се ориентира твърде добре в сложната политическа и икономическа обстановка и като един меркантилно мислещ търговец, използва всяка изгодна ситуация за доходоносен „алъш-вериш“.

Въпросната съобразителност и хъс за работа проличават в едно твърде подробно и интересно писмо, което е изписано на цели два листа и половина и носи дата 5 декември 1855 г., отправено до Хр. Георгиев в Букурещ⁹⁶⁾. Споменава се, че са пратени товари с памук за Свищов, както и две проби ориз „Петричански и Струмичански“ в едно пакетче с инициали „ХГ“. Идеята е Хр. Георгиев да прецени качеството на ориза и да даде наставления на Иван⁹⁷⁾. Иван, от своя страна, заявява, че има намерение да обходи „Меленикъ, Петрич, Струмница, Селяник и Кавала“, за да разузнае какви стоки се произвеждат, каква е цената им и т.н.⁹⁸⁾ След това подробно съобщава къде какво се изработва и кое населено място на колко часа път се намира от Серес. Подробна информация предоставя за Серес, Гюмюрджина, „Ениджа“ (вероятно Енидже Вардар), Драма, Неврокоп (Гоце Делчев), „Ларвища“ (вероятно Елевтеропули), „Меленик“ (вероятно Мелник), Петрич, „Струмница“ (вероятно Струмица), „Селяник“ (Солун) и т.н.⁹⁹⁾ Иван заключава: „Тия сичките като преглеждам, познавам ча ща има като за нас големи спеколи с Кар-

лово, Пловдив, Градът ви и Галац ...^{“100)} Той счита, че само от продажбата на гайтан и кърпи „в годината 50 товара, ще са ползоваме 50 хил. гр.^{“101)} и уверено заявява: „**тъй като гледам и вярвам да не съм излъган като самото ми желание е да съм в полза на съдружеството ни, решавам и с едно ви намигване готов съм да ся расположа тука...**“^{“102)} (курсивът е мой. – И.Н.). Посочените сведения представят Иван в една много по-различна светлина – като предприемач със завиден търговски нюх и желание за работа. Очевидна е готовността му да разшири периметъра на дейност на фирмата „Пулиеви-Георгиеви“ в регион, където до момента неговите братя и племенници са имали свои партньори¹⁰³⁾. В този смисъл, връщайки се отново върху твърде едностранчивата оценка за Иван Т. Пулиев (Горан) в историографията, бих предложил едно лаконично изречение от брошурата, чийто автор е именно той: „Г-н Евлоги на много пъти и пред много приятели свои е признавал, **че съм бил почтен, искрен, верен и пр. по отношение на дружеството**“ (курсивът е мой – И.Н.)¹⁰⁴⁾. В интерес на научната етика би било и тези факти да бъдат посочвани, защото само така бихме могли да си създадем пълна представа за тази интересна, но подценявана личност.

Така или иначе, инициативата за „усядането“ на Иван Т. Пулиев в Серес не се осъществява. Писмата от следващите години показват, че И. Т. Пулиев е пребивавал в Браила и Галац, където продължил да се занимава с търговия¹⁰⁵⁾. Можем само да гадаем защо това начинание се проваля, но мисля е показателен фактът, че в по-ранно писмо до Евлоги Георгиев (7.11.1855) представителят на Пулиевата фамилия изтъква, че е писал на брат си в Карлово да промени подписа на „Бр. Т.Пулиев“, за да може да кореспондира с партньорите без проблем¹⁰⁶⁾. Тази негова молба е останала неудовлетворена от Никола Т.Пулиев, поради което Иван заявява: „...не мога да ся науча защо не ця“^{“107)}. В същото това писмо Иван критикува брат си за това, че ако чака „проумяване от Карлово, то ще требова дълго време, вероятно е и да станат спънки...“^{“108)}. Очевидно е, че невинаги отношенията между съдружниците, макар и роднини, са били гладки и безпроблемни.

Пребивайки в Галац през есента на 1856 г., Иван предоставя информация на Христо Георгиев за червишолойта в Русия, Молдова, Влашко, Османската империя. Споменава също за фасула в Молдова, където „изобилието ще е средно, а в Турско не познава ситуацията“^{“109)}. По-нататък посочва, че тези негови „приглаждания можни да не са прави, **като съм обладан от желание да имаме свой човек в Цариград та ги права, но Вам никой не ви брани, мисла, според усилията си да вършите, и така надяваме ся чи нищат ви отекчи пригледованията ми, ако и да са криви**“^{“110)} (курсивът е мой – И.Н.). В следващите писма не се намира повече информация за тази инициатива на Иван. Освен това запазените писма показват, че се разширяват контактите на Георгиеви – особено на Христо, с техния верен „приятел“ в Цариград Христо П. Тъпчилещов¹¹¹⁾.

В писмата, разменени с Христо Георгиев в интервала януари – юли 1857 г., става дума за търговия със следните стоки: червиш, кафе, масло, прежда, суров памук, желязо, гологани, манифактура, червен хайвер и пр. Част от тази стока е продавана от Иван, а друга част – препращана за Букурещ или други места¹¹²⁾.

През 1859 г. семейството на Иван Т. Пулиев се преместило да живее в Галац, където имал търговска кантора¹¹³⁾. Малко по-късно, през 1860 г., Иван Т. Пулиев открил в Галац съдружеска мааза с Н. Джамджиев от Свищов¹¹⁴⁾. Пребивавал е и в гр. Меджидие в Добруджа, където открил магазин и кантора¹¹⁵⁾. За съжаление, твърде малко знаем за този период от живота и търговската му дейност, но прави впечатление, че бизнесделата му не вървели особено добре¹¹⁶⁾.

В случая по-важни са отношенията му с Евлоги Георгиев, към когото, както стана ясно, има претенции още в началото на 50-те години. В края на 50-те год. на XIX в. настъпва окончателно разрывът с Евлоги Георгиев. Иван считал, че е ошетен от своя роднина във връзка с участието си в съдружието и че в крайна сметка условията на сметката, която му предоставил Евлоги, „не отговарят на това което бяхме говорили...“¹¹⁷⁾.

На практика, според една бележка, която е дадена на Иван Пулиев, е получил 22 хил. гр., а не 25 хил., както би било справедливо според него¹¹⁸⁾. Освен това по отношение на парите на покойния му брат Христо, оставени под лихва, не се споменава и дума¹¹⁹⁾. По-късно, когато двамата имали възможност отново да говорят, Евлоги заявил, че парите, които са под лихва, не може да му даде, защото не е имал капитали, чрез които сираците на Христо Т. Пулиев да бъдат обезщетени¹²⁰⁾. След това са дошли 20 лица, за да изследват случая, но му било заповядано да излезе от магазина, т.е. Иван е бил изгонен. Както самият той посочва, обезумял се оттегил в хотел, където останал около 15 дни¹²¹⁾. Впоследствие са му дадени още пари, които той приел, защото се е намирал в нужда¹²²⁾.

През 1863 г. Иван Пулиев отново подел идеята да приключи с тази несправедливост. По инициатива на Евлоги, когото срещнал в кафенето, били привлечени арбитри, за да бъдат обсъдени различията между спорещите страни. Били извикани А. Петрокинус, М. Аврамович и Д. Добрович, които трябвало да изпълнят този ангажимент¹²³⁾. Иван Пулиев им изложил своите искания в писмен вид, за да ги обсъдят. След 10 дни споменатият Г. Петрокинус му заявил: „Изкарахме 1000 флориа, които са оставени на Г-н Добрович, заедно с документа, който трябва да подпишеш и да получиш парите“¹²⁴⁾. Иван възразил на въпросните лица за това, че е искал да изследват неговите претенции. Отговорът бил, че толкова са могли да направят. Иван подчертава, че предложената сума е „много далеч от това“ да отговори „на моите искания“¹²⁵⁾. Изтъква също, че основната причина

да бъде принуден да се премести заедно със семейството си в Добруджа, е „за спестяване на разноските“¹²⁶⁾. Впоследствие, в края на 60-те – началото на 70-те години, отново е искал с помощта на арбитри да се обсъди въпросът, за да се приключи спорът помежду им. Евлоги се смилил и му дал 150 турски лири¹²⁷⁾.

По-нататък в същата брошура Иван отново отбелязва, че именно в резултат на неговите усилия магазинът в Галац е печелил много повече от времето, в което там е пребивавал Евлоги. Поради тази причина е несправедливо да му се заплаща толкова малко при високите печалби на дружеството, защото не е „един прост метач или един пазач“, а „писар“, който е обучен да води счетоводството и търговските дела „на нашия магазин“¹²⁸⁾. Освен това синът на Теодор Пулиев изтъква, че именно поради изключителните условия на Кримската война той е трябвало да получи тези големи печалби, но „целта на Г-н Евлоги беше да ме ограничи, да не би аз случайно да напредна...“¹²⁹⁾. Както стана дума, от този момент насетне делата на Иван Т. Пулиев не вървели добре, но той не се отказал от идеята да потърси справедливост¹³⁰⁾, „молейки горещо защитниците и приятелите на справедливостта да изкажат своето мнение“¹³¹⁾.

Въз основа на прегледаните документи в БИА-НБКМ мога да отбележа, че малко след смъртта на Христо Георгиев (март 1872 г.) Иван Пулиев направил пореден опит да установи контакт с Евлоги, за да уточнят претенциите, които представителят на Пулиевата фамилия имал. За целта е измолено ходатайството на Найденов Геров, който не успял да склони Евлоги за каквито и да било отстъпки от направените¹³²⁾.

В историографията се твърди, че Иван е враждувал с братята Евлоги и Христо Георгиеви до смъртта си. Бил е един от недоволните от завещанието на Е. Георгиев и завел дело за неговото разваляне през 1897 г. – след смъртта на Евлоги¹³³⁾. Посочва се също, че „обществеността ...не е била на страната на Иван Т. Пулиев (Горанов)“¹³⁴⁾ и че Иван е тровил живота на „покойния родолюбец с улични сцени, шантажни писма и заплашване с убийство, за да изтръгне пари от него“¹³⁵⁾ (курсивът е мой – И.Н.). Тук особено ясно проличава заклеимияването на Иван Т. Пулиев, който безспорно е имал особен характер, но не би било коректно само това да се изтъква винаги и на всяка цена.

Едно от малко познатите и същевременно стигматизирани лица от епохата на Възраждането е Иван Т. Пулиев. Поради пререканията си с Евлоги Георгиев този представител на фамилията Пулиев е останал в сянката на по-известните и мощни предприемачи Георгиеви. Видно е, че подобно на своите братя Иван също се е занимавал с търговия както в Българско, така и във Влашко и Молдова. На практика, документите разкриват една амбициозна личност с нюх за работа, но в крайна сметка неуспяла да се утвърди като „тежък“ тър-

говец. Дали наистина е бил „спъван“ в делата си от Евлоги, за да не постигне повече, както той сам твърди, можем само да гадаем. Едно е сигурно – макар и фрагментарна, цитираната документация допълва и нюансира представата ни за тази противоречива личност.

Приложения

Таблица 1. Количествен анализ на кореспондентските връзки между Христо и Евлоги Георгиеви и Иван Т. Пулиев, януари 1852 – февруари 1853 г.

Писма, изпратени от Христо и Евлоги Георгиеви в Букурещ до:	Брой писма	В проценти
Христо и Николай Т. Пулиев в Карлово/Узунджово/Филибе	38	40%
Лазар П. Пулиев в Галац	7	7. 37%
Иван Т. Пулиев в Галац	50	52. 63%
Общ брой писма	95	100%

Източник: НА-БАН, ф. 34к, а. е. 346.

Таблица 2. Количествен анализ на кореспонденцията на Иван Тодоров Пулиев в периода 1852 – 1858 г. според ф. 7, а.е. 1146 (БИА-НБКМ), л.1 – 91

Година, през която са изпратени писма до Христо и Евлоги Георгиеви	Брой изпратени писма
1852	3
1853	5
1854	5
1855	2
1856	2
1857	26
1858	11
Общ брой писма	54

БЕЛЕЖКИ

1. Гандев, Хр. (1940). Една търговска къща отпреди Освобождението. — Професионална мисъл, 2, 40 – 46; Трайков, В., Жечев, Н. (1986). Българската емиграция в Румъния XIV в. — 1878 г. и участието ѝ в стопанския, общественно-политическия и културния живот на румънския народ. С., 187 – 188, 198 – 203; Косев, Д. Дикулеску, В. Паскалева, В. (1965). За положението и стопанската дейност на българската емиграция във Влашко през XIX в. (до Руско-турската война 1877 – 1878 г.). — В: Българо-румънски връзки и отношения през вековете. Изследвания. Т.1 (XII – XIX в.). С., 302 – 362; Глушков, Хр. (1982). Евлоги и Христо Георгиеви. Живот и дейност. С., 17 – 20, 25 – 46; Същият. Индустриалната революция в Западна Европа и отражението ѝ в българските земи. — В: Проблеми на новата и най-новата стопанска и културна история на България. С., 1992, 3 – 25; Същият. Модернизацията на българското стопанство през XIX в. Примерът на търговската и банкерска фирма на Евлоги и Христо Георгиеви. — В: Голямата промяна. Проблеми и постижения на модернизацията в Европа през XIX в. Велико Търново, 1999, 194 – 224, особено 213 – 222; Жечев, Н. (2007). Българите в Галац през Възраждането. С., 32 – 50; Коен, Д. (1975). Банкерската дейност на къщата „Евлоги и Христо Георгиеви“ в българските земи до Освобождението. — ИП, 6, 63 – 74; Cohen, D. Des relations commerciales entre les Principautés roumaines et les terres bulgares au cours des années 40 – 70 du XIXe siècle. — Bulgarian Historical Review, 1974, 3, 70 – 93; Idem. La circulation monétaire entre les Principautés roumaines et les terres bulgares (1840 – 1878). — Bulgarian Historical Review, 1976, 2, 53 – 71; Паскалева, В. (1981). Руско-българските търговски връзки през 50-те — 70-те години на XIX в. — В: Българското възраждане и Русия. С., 392 – 412; Паскалева, В. За стопанската дейност на фирмата „Евлоги и Христо Георгиеви“ до Освобождението. — В: Делото на братя Евлогий и Христо Георгиеви. Научни доклади и съобщения от юбилейната сесия в памет на братята дарители – Карлово, май 1992 година. Карлово, 1996, 5 – 12; Русев, Ив. (2015). Търговската модерност на Българското възраждане като култура и практика. Изследване и извори. Велико Търново, 505 – 522.
2. Davidova, E. (2013). Balkan Transitions to Modernity and Nation-States: Through the Eyes of Three Generations of Merchants (1780s – 1890s). Brill, Leiden-Boston, 1 – 98. Авторката говори за поколението на: 1. Бащите. 2. Синовете и 3. Внуците, чиято предприемаческа дейност е повлияна от редица политически и социално-икономически фактори. Според тази парадигма към „поколението на бащите“ трябва да се причисли Теодор Пулиев, към „поколението на синовете“: Христо, Никола и Иван Т. Пулиев – неговите наследници, и на последно, но не и по значение място – към „поколението на внуците“ – Тодор/Теодор и Никола Христови Пулиев и Христо Николов Пулиев.

3. Необходимо е следното уточнение. Известно е лице от Пулиевия род с име Иван, което е наследник на Христо Д. Пулиев. За Иван Христов Пулиев не се споменава в съществуващата литература. Вж. Фъргов, Хр. Родословно дърво на Пулиеви. – Исторически музей – Карлово, личен архив Христо Фъргов, Инв. № 1507; Въгленов, М. (1980). Родословието на Сава Огнянов. — ИДА, т. 39, с. 246; Чолов, П. (2000). Родът на Христо Ботев. С., 42 – 54. За въпросната личност научаваме от едно писмо, запазено във фонда на Георгиеви в БИА-НБКМ. Вж. ф. 7, а.е. 1147, л.1. Писмо от Иван Христов Пулиев в Пловдив до Христо Георгиев в Букурещ, 13 март 1864, където се отбелязва: „Умолявам ви да ся потрудите да проводите притворенното ми писмо до баща ми Христо Д. Пулиеву въ Фокшан. Поздравлявам ви и остаям. Ваши покорный Иван Хр. Пулевъ“.
4. Въгленов, М. Цит. съч., с. 246; Чолов, П. Цит. съч., 42 – 54; Жечев, Н. Българите в Галац ..., с. 45; Същият. Браила и българското културно-национално възраждане. С., 1970, с. 153; Русев, Ив. Цит. съч., с. 487, 505, 507.
5. Въгленов, М. Цит. съч., 245-246; Чолов, П. Цит. съч., 29 – 32; Чолов, П. (1998). Евлогий и Христо Георгиеви – род и родова среда. – В: Дарителите Евлоги и Христо Георгиеви. С., 23 – 24; Найденов, И. (2015). Фамилията Пулиеви през епохата на Възраждането: генеалогия и стопанска активност. – Родознание/Genealogia, 1 – 2, 184 – 188.
6. Чолов, П. Родът на Христо..., с. 40, където се посочва: „Тодор Пулиев насочил към търговия и синовете си, защото търговският дух бил основа на семейното възпитание във фамилията му цели два века“.
7. Найденов, И. Цит. съч., 186 – 188.
8. За Нектариеви вж. Чолов, П. Родът на Христо..., 11 – 20.
9. Фъргов, Хр. Родословно дърво на Пулиеви ...; Въгленов, М. Цит. съч., с. 246; Чолов, П. Родът на Христо..., 42 – 54. Чолов, П. Евлогий и Христо Георгиеви – род..., 23 – 28; Найденов, И. Цит. съч., 189 – 199.
10. Чолов, П. Евлогий и Христо Георгиеви – род..., 17 – 30; Чолов, П. Родът на Христо ..., 68 – 71.
11. Чолов, П. Родът на Христо ..., с. 42.
12. Пак там.
13. Горан, Ι. Διασαφηνσεις επί της μετα του κυριου Εύλογίου Γεώργιου διαφοράς μου. Βραιλιά, Τυπογραφείον τό „Τριγώνου“, 1871. (НБКМ-БИА, Сигнатура: R гр. 871. 3). Благодаря на проф. Надя Данова, която бе така любезна да ми преведе текста.
14. За значението на гръцкия език, вж. напр. Davidova, E. Balkan Transitions to Modernity and Nation-States..., 2013, p. 33, 157 – 158, 162 – 164.
15. Търговски тефтер на Евлоги Георгиев от 1839 г. — Исторически музей – Карлово, Инв. № 113, част I, с. 67.

16. Русев, И. (2003). Българските учебници по търговия от епохата на Възраждането (30-те – 70-те години на XIX в.) – ИП, 5 – 6, с. 51. Вж. също: Русев, Ив. Търговската модерност на Българското възраждане ..., 61 – 69.
17. Русев, Ив. Търговската модерност..., 65 – 68.
18. Цариградски вестник, №14, 17.01.1859 г.
19. Капралова, Н. (2013). И ще господарува мъжът ти над теб: още за жените в културата. Архив на семейство Елисавета и Христо Караминкови. С., 67 – 68.
20. Чолов, П. Родът на Христо..., с. 43.
21. Greek Economic History, 15th-19th c., ed. S.I.Asdrachas, Vol. 1, Athens, 2003 (Cultural Foundation of Piraeus Bank), Translated By Doolie Sloman, p. 447.
22. Вж. бел. 6 и 7.
23. Подробно вж. Чолов, П. Родът на Христо ..., 44 – 54.
24. Чолов, П. Родът на Христо ..., с. 43.
25. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.2, а.е. 5, л.2.
26. Пак там, л.17.
27. НА-БАН, ф. 34к, оп.1, а.е. 26, л.1.
28. Пак там, л.145.
29. Чолов, П. Родът на Христо ..., с. 42.
30. Пак там.
31. Вж. напр. НБКМ-БИА, ф. 183, а.е 28, л. 35, 38, 65; Пак там, ф. 7, а.е. 1751, л.24; Пак там, а.е. 45, л. 3–4, 15–16; Пак там, а.е. 53, л. 48; Пак там, а. е. 19, л.1.
32. Горан, Ι. Διασαφήσεις επί της μετα ..., с. 3.
33. Пак там.
34. Креμμηδάς, Β. Έμποροι και εμππορικά δίκτια στα χρόνια του Εικοσιένα (1820 – 1835). Κυκλαδίτες έμποροι και πλοιοκτήτες. Αθήνα, 1996, 20 – 23; Katsiardi-Hering, O. Christian and Jewish Ottoman Subjects: Family, Inheritance and Commercial Networks between East and West (17th – 18th C.). – In: Family in the European economy from the 13th to the 18th Centuries. Firenze University Press, 2009, 429 – 431.
35. Вж. подробно. Бакърджиева, Т. (2007). Костаки Маринович (1829–1885). Хроника на един живот. Издателство Авангард принт, с. 105. Подобни сведения могат да се открият в писмо, писано от свищовския търговец Димитър Кръстич и отправено до брат му Алеко (30.03.1858), където се посочва, че когато „излязох от школата отидох та слугувах: и какво правях, пиших тефтерите, писувах писма, ходях да купувам полици, държах рабош на каиците на крайдунава, като купувахме жито или мисир и пр. пр. До где не слугува сякак, не може да стана искусен господар на къщата си и на търговията“. Вж. БИА-НБКМ, ф. 170 (Димитър Ангелович/Ангелов/ Кръстич и братя Петър и Алеко Кръстич), II. В. 3657.

36. Вж. подробно. Найденов, И. (2015). Търговски мрежи и контакти: примерът на Пулиев (30-те – 60-те год. на XIX в.). — В: М. Кичева (ред.), Проучвания по Стопанска история и история на социално-икономическата сфера в Югозападна България, Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски“, 230 – 253.
37. БИА-НБКМ, ф. 22, а. е. 794, л. 1. Договор за търговия между Христо и Никола Т. Пулиев и Евлоги Георгиев от 1. 01. 1839 г. Вж. конкретно: Чл. 4 и 5. Вж. също: Найденов, И. Предприемаческата активност на Пулиев и между традицията и модерността (1839 – 1853). — В: „Начални проучвания по Стопанска история и история на социално-икономическата сфера в Югозападна България“. Благоевград. 2014, Съставители: Петър Първанов, Боряна Димитрова. Под общата редакция на Мария Кичева, 230 – 233.
38. Стателова, Е. (1994). Иван Евстратиев Гешов или трънливият път на създанието. София, с. 121.
39. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.1, а.е. 28, л.15. Писмо от 18.12.1839 г. Иван се е подписал по следния начин: „ I.Θ.Π.“. Макар да не е отбелязъл изрично от къде пише, вероятно става дума за Галац. Запазени са и други писма, в които се е подписвал по същия начин.
40. Пак там, л. 15. Писмо от 8.01.1840 г.
41. Пак там.
42. По въпроса за печатите вж. Рошковска, А. Българска възрожденска глиптика. (1993). С., 86-90; Атанасова, С. (2005). Особенности в украсата на личните и фирмените печати на търновски търговци от втората половина на XIX в. — Известия на Регионален исторически музей – Русе, т.9, 291 – 298; Русев, Ив. Цит. съч., 418 – 419.
43. БИА-НБКМ, II В 10 155; Пак там, II В 10 156. Става дума за писма, отправени до Хр. Т. Пулиев в Карлово и до Христо Георгиев в Букурещ. Информация за подобни артикули може да бъде открита и в писмата, писани от Евлоги Георгиев до Никола Т. Пулиев, отнасящи се за периода 29.09. – 4.12.1839. Вж. Търговски тефтер на Евлоги Георгиев от 1839 г. – Исторически музей – Карлово, Инв. № 113, Част III „Копіа 1839“, с. 108 – 109, 122, 132 – 133, 138, 144 – 145, 151 – 152, 155 – 156, 159 – 160, 168 – 169, 172 – 173, 177 – 178, 180 – 181.
44. Търговски тефтер на Евлоги Георгиев от 1839 г. – Исторически музей – Карлово, Инв. № 113, Част III „Копіа 1839“, с. 108 – 109, 122, 132 – 133, 138, 144 – 145, 151 – 152, 155 – 156, 159 – 160, 168 – 169, 172 – 173, 177 – 178, 180 – 181, 195 – 196.
45. Вж. напр. БИА-НБКМ, II В 10 155. Писмо от Иван Т. Пулиев, Галац до Христо Георгиев, Букурещ, 19.05.1841.
46. Пак там.
47. Пак там.

48. Вж. напр. Търговски тефтер на Евлоги Георгиев от 1839 г. – Исторически музей – Карлово, Инв. № 113, Част III „Копіа 1839“, с. 196. Писмо от 29.12.1839 г. Евлоги Георгиев в Букурещ до Иван Т. Пулиев в Галац. За ролята на информацията, вж. Ръждавичка-Кислинг, Е. Обменът на информация, или „най-ценната стока“ в гръцката търговска кореспонденция от архива на К.Г.Фотинов. – В: Балканите – модернизация, идентичности, идеи. Сборник в чест на проф. Надя Данова. Отговорен редактор: Юра Константинова, С., 2011, 118 – 135.
49. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.1, а.е. 28, л.35 – 36. Писмо от Е. Георгиев в Галац до Хр. Пулиев в Карлово. Въпросната информация може да бъде открита на л. 35.
50. БИА-НБКМ, ф. 183, а.е. 28, л.38. Вж. също: Пак там, л.36 – 37.
51. Вж. напр. Papakonstantinou, K. (2008). The Pondikas Merchant family from Thessaloniki, ca. 1750 – 1800. — In: Merchants in the Ottoman Empire (Collection Turcica, 15), Ed. by Suraiya Faruqi and Gilles Veinstein, 139 – 166; Davidova, E. Balkan Transitions to Modernity ..., p. 32, 41, 43, 45.
52. БИА-НБКМ, ф. 183, а.е. 28, л. 65. Писмо от Евлоги Георгиев, Галац, до Хр. Т. Пулиев, Карлово, 18.12. 1841 г.
53. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.1, а.е. 28, л. 43-44. Писмо от Е. Георгиев, Галац, до Хр.Т. Пулиев, Карлово, 25.09. 1841 г.
54. Пак там, л. 91, 92. Писма от 1 и 4 май 1842. Иван Т. Пулиев, Карлово, до Н.Т. Пулиев, Пловдив; Иван Т. Пулиев, Карлово до Хр. Георгиев, Букурещ.
55. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.1, а.е. 28, л. 91. Писмо от И.Т.Пулиев, Карлово, до Хр. Георгиев, Букурещ, 01.05.1842 г.
56. Пак там, л. 92 (Писмо от И.Т. Пулиев, Карлово, до Н.Т. Пулиев, Пловдив, 04.05.1842 г.), където се посочва: „Прездата сичката испратих за Букурещ...“.
57. Подробно за мрежата от „приятели“ на Пулиеви, вж. Найденов, И. Търговски мрежи и контакти: примерът на Пулиеви (30-те – 60-те год. на XIX в.). — В: М. Кичева (ред.) Проучвания по Стопанска история и история на социално-икономическата сфера в Югозападна България, Благоевград, Университетско издателство „Неофит Рилски“, 2015, с. 230 – 253.
58. НА-БАН, ф. 34к, оп.1, а.е. 1, л.20 – 21, 28 – 29; Пак там, а.е. 2, л.5; БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1751, л.24.
59. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.2, а.е. 5, л.2 – 3, 17, 38, 171 – 172, 185, 212 – 213, 132 – 133, 311, 334, 347, 407, 431, 438 – 439, 448, 451, 464, 466.
60. Пак там, л. 171 – 172.
61. Пак там, л. 332.
62. Пак там, л.347.
63. Пак там, л.17.

64. Пак там, л. 311, 409 – 410.
65. Пак там, л. 409 – 410.
66. Пак там, л. 410.
67. Пак там.
68. Пак там.
69. Вж. историографска трактовка на този въпрос у: Давидова, Е. Български търговски къщи през Възраждането (Историографски аспекти). — ИП, 1997, 5 – 6, 101 – 102 и цит. там лит.
70. Гандев, Хр. Цит. съч., с. 41.
71. БИА-НБКМ, ф. 183, оп. 2, а.е. 5, л. 464.
72. Найденов, И. Търговски мрежи и контакти..., 237 – 238, 244 – 245.
73. Горан, I. Διασαφησεις επί της μετα του κυρίου..., с. 3.
74. Пак там, с. 4.
75. Пак там.
76. Пак там.
77. Пак там, с. 4.
78. Пак там.
79. Пак там, 4 – 5.
80. Пак там, с. 5.
81. Пак там, с. 5 – 6.
82. Пак там, с. 6.
83. По въпроса за завръщанията на Евлоги в Карлово, вж. Глушков, Хр. Карлово в живота и обществената дейност на Евлогий и Христо Георгиеви. — В: Българското дарителство – история, съвременност и перспективи. Национална научна конференция Карлово, октомври 2002 г. Карлово, 2003, 61 – 62.
84. Горан, I. Διασαφησεις επί της μετα του κυρίου..., с. 6.
85. НА-БАН, ф. 34 к, а.е. 346, с. 102. Писмо от Христо и Евлоги Георгиеви, Букурещ, до Христо и Никола Т. Пулиев, Карлово. Тефтерът не е обработен. Следвам оригиналната пагинация.
86. Вж. напр. Ръждавичка, Е. Доверието – път или граница за постигане на търговски успех. <http://www.bulgc18.com/roads/bg/Evelyna.htm>. Достъпен към: 29.05.2016 г.
87. НА-БАН, ф. 34 к, а.е. 346, с. 115, 191 – 192, 195, 199 – 200, 224 – 225, 228, 231 – 232, 234 – 235, 238, 242 – 243, 250, 253 – 254, 260, 261 – 262, 272 – 273, 274 – 275, 281 – 282, 293 – 294, 296, 306, 313, 315, 323 – 324, 327 – 328, 331, 340 – 342, 345 – 346, 348 – 349, 358 – 359, 364 – 365, 372 – 373, 378 – 380, 384, 385 – 386, 396, 401 – 402, 407 – 408, 409 – 410, 418, 420, 428 – 429, 430 – 431, 436, 444 – 445, 451, 454 – 455, 457, 468, 479, 484, 489.

88. Пак там, с. 293 – 294. Писмо от Христо Георгиев, Букурещ до Иван Т. Пулиев, Галац, 12.09.1852 г.
89. Пак там.
90. БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1146, л.1 – 91.
91. БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1146, л.1-91. Вж. също. БИА-НБКМ, ф. 183, оп.1, а.е. 19, л. 1 – 13. Пак там, ф. 183, оп.2, а.е. 6, л. 48.
92. Вж. архивните единици, посочени в бел. 87 и 90.
93. БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1146, л. 2 – 3. Писмо от И.Т.Пулиев, Галац, до Хр. Георгиев, Букурещ, 03.11.1852 г.
94. Пак там.
95. Пак там.
96. Пак там, л. 26 – 28. Иван Т. Пулиев, Серес, до Хр. Георгиев, Букурещ, 5.12.1855 г.
97. Пак там, л.26.
98. Пак там, л.27.
99. Пак там.
100. Пак там, л.27 – 28.
101. Пак там.
102. Пак там.
103. За Серес като част от търговската мрежа на Пулиеви, вж. Найденов, И. Търговски мрежи и контакти..., с. 239, 251, 253. Вж. за икономическия облик на Серската област: Катарджиев, И. Серската област (1780 – 1879). Економски, Политички и културен преглед. Скопие, 1961, 58 – 111.
104. Горан, I. Διασαφησεις επί της μετα του κυριου ..., с. 12.
105. БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1146, л. 33 – 90.
106. Пак там, л.24 – 25.
107. Пак там.
108. Пак там.
109. БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1146, л. 29. Писмо от Иван Т. Пулиев, Галац до Хр. Георгиев, Букурещ.
110. Пак там.
111. Давидова, Е., „Земане-даване без мюхлюзлук“. Из търговската кореспонденция на Христо Тъпчилешов с Евлоги и Христо Георгиеви (1847 – 1874). — В: Дроснева, Е. (ред.), Дарителите Евлогий и Христо Георгиеви, С., 1998, 37 – 41.
112. БИА-НБКМ, ф.7, а.е. 1146, л. 33-90. Вж. също. НА-БАН, ф. 34к, оп.1, а.е. 354, л. 8 – 9, 37 – 38, 70, 80 – 81, 90 – 91, 108, 109 – 112, 113 – 114, 119 – 120, 139 – 140, 167, 180 – 181, 190 – 191, 210, 223, 230,

- 256, 267, 286-287, 290, 303, 327 – 328, 340-341, 363, 399, 401 – 402, 429, 436 – 437, 462, 466, 488 – 489, 495 – 496, 501 – 502, 521 – 523, 536 – 537, 555, 575, 581 – 582, 593, 601, 605 – 607, 630, 636 – 637, 648, 658, 701, 748, 751, 829 – 832, 858 – 860, 868 – 871, 881 – 882, 898 – 900, 923 – 926, 933, 955 – 956. Тефтер с писма, отнасящи се за периода 22 февруари – 21 септември 1857. Следвам оригиналната пагинация.
113. Чолов, П. Родът на Христо..., с. 47.
114. Чолов, П. Родът на Христо..., с. 46; Жечев, Н. Българите в Галац ..., с.45; Русев, Ив. Търговската модерност..., с. 487.
115. Чолов, П. Родът на Христо..., с. 43.
116. Капралова, Н. Цит. съч., с. 265. Писмо от Богдан Ив. Горанов до Ека Караминкова, 8/11 1870 г., където се посочва: „...Бащините планове за някоя по-редовна търговия, засега не са изпълними“.
117. Горан, I. Διασαφής εις επί της μετά του κυρίου..., 7.
118. Пак там, с. 7.
119. Пак там.
120. Пак там.
121. Пак там.
122. Пак там, стр. 7 – 8.
123. Пак там, с.8.
124. Пак там.
125. Пак там.
126. Пак там, с.9.
127. Пак там, с. 10.
128. Пак там, 13 – 14.
129. Пак там, с.14.
130. Из архивата на Евлогий Георгиев. С., 1907, с.6, 65. Вж. също: Чолов, П. Родът на Христо Ботев..., с.43.
131. Горан, I. Διασαφής εις επί της μετά του κυρίου..., с. 15.
132. БИА-НБКМ, ф. 22, оп.2, а.е. 31, л.1 – 3. Писмо от Найден Геров до Иван Горан, 15. 04. 1872. Трябва да се има предвид, че писмото е изключително нечетливо. Текстът на места е задраскван, което затруднява ползването на документа. Евлоги е категоричен: „Азъ немам съ Горана никакво зиманне-даване и не познавам да му съм длъжен нешто, а той ако мисли че има тръси нешто от мене, нека ся отнесе чрез което съдовище мисли, че може да си найде правото, ако го има; другояче на шы да слушям за никакви претенции от негова страна, нито шы отговарям за нешто; и повече... не ша да говорим за тия работи“.

133. Чолов, П. Родът на Христо Ботев ..., с. 43.
134. Пак там.
135. Из архивата на Евлогий Георгиев. С., 1907, с. 6.

IVAN TODOROV PULIEV (GORAN) BETWEEN HISTORIOGRAPHICAL INSUFFICIENCY, UNDERESTIMATION, AND STIGMA

Abstract. This article aims to present Ivan Todorov Puliev (Goran)'s personality and especially his mercantile activities. The problem of his relations with Evlogi Georgiev and his brother Nicholas T. Puliev is also concerned. The analyzed sources concerning the activities of Ivan T. Puliev give me reason to conclude that he is a contradictory and interesting person that left visible trace in the history of the Bulgarian National Revival.

✉ **Mr. Ivaylo Naydenov, PhD Student**

Faculty of History
University of Sofia
15, Tzar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria
E-mail: ivo_ngdek@abv.bg